

บทที่ 4

การพิจารณาข้อโต้แย้งของทัศนคติที่เชื่อว่า มาร์กซ โจมตีระบบตลาด

นักทฤษฎีหลายท่านเข้าใจข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มาร์กซใช้โจมตีระบบเศรษฐกิจทุนนิยมว่า ประเด็นสำคัญของการวิพากษ์วิจารณ์นี้ คือ การโจมตีระบบตลาด โดยที่นักทฤษฎีเหล่านี้มีสมมติฐานว่าระบบทุนนิยมก่อให้เกิดปัญหาความไม่เพียงพอในการแจกจ่าย นั่นคือ ระบบนี้ถูกกล่าวหาว่าเป็นระบบที่ไม่ยุติธรรมในการแจกจ่ายทรัพยากร เสรีภาพ และอำนาจ และยังก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตในสังคม นั่นคือ ระบบนี้ไม่สามารถให้ชีวิตที่ดีกับมนุษย์เราได้ ซึ่งมาร์กซนำเสนอปัญหาทั้งสองออกมาในแนวความคิดเรื่อง การทุจริต และความแปลกแยก โดยปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการดำเนินงานทางเศรษฐกิจที่ใช้ระบบตลาดทั้งสิ้น

แม้จะมีการตีความชี้ประเด็นให้เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ล้วนเกิดจากลักษณะอันเป็นแบบวิถีการผลิตของระบบทุนนิยมเอง แต่นักทฤษฎีที่เชื่อในการปฏิเสธระบบตลาดของมาร์กซ ยังคงพยายามหาข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการใช้ระบบตลาด เพื่อมาชี้ยืนยันความเชื่อพวกเขา

เอ็น สก็อต อาร์โนล ก็เป็นผู้หนึ่งที่เชื่อว่า มาร์กซ โจมตีและปฏิเสธระบบตลาด สมมติฐานของความเชื่อดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องความแปลก การทุจริต หรือการแบ่งแยกชนชั้น แม้หลายคนพยายามชี้ให้เห็นว่า ปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจาก แบบวิถีการผลิตเฉพาะของระบบทุนนิยม แต่อาร์โนลอ้างว่า แม้เราจะยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจัยการผลิตของนายทุนเสีย แล้วให้คนงานสามารถมีกรรมสิทธิ์และควบคุมปัจจัยการผลิตแทน ปัญหาความแปลกแยก การทุจริต และปัญหาเรื่องชนชั้น ก็ยังคงมีอยู่ในสังคม ถ้าเป็นเช่นนั้นต้นตอสำคัญของปัญหา ก็ไม่น่าจะใช้แบบวิถีการผลิตของระบบทุนนิยม แต่การดำเนินงานทางเศรษฐกิจโดยใช้ระบบตลาด น่าจะเป็นต้นตอสำคัญของการเกิดปัญหาเหล่านี้มากกว่า

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาปัญหาเรื่อง มาร์กซจงใจโจมตีและปฏิเสธระบบตลาด ที่อาร์โนลทำอยู่นี้ เป็นการประมวลข้อสรุปมาจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือ เมื่อความสัมพันธ์เรื่อง

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวของนายทุนหมดไป ทำให้คนงานสามารถมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเหล่านี้ อย่างเต็มที่ แต่ปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความแปลกแยก การขูดรีด การแบ่งชนชั้น ฯลฯ ก็ยังคงเกิดขึ้นในสังคมนิยม การยุติกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวจึง เป็นเพียงเงื่อนไขจำเป็นของการยุติปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม แต่ไม่ได้เป็นเงื่อนไขเพียงพอ ดังนั้นต้นตอ ของปัญหาที่สำคัญ น่าจะเป็นเรื่องระบบตลาด อาร์โนลด์จึงเชื่อว่า การที่มาร์กซ์วิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยม นั้น มาร์กซ์กำลังโจมตีระบบตลาดด้วย แม้ว่าเรื่องดังกล่าวนี้ จะไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในงาน เขียนใด ๆ ของมาร์กซ์ก็ตาม

ข้อวิพากษ์ระบบตลาดของ เอ็น สก็อต อาร์โนลด์ (N. Scott Arnold)

ในบทความเรื่อง Marx, Central Planning and Utopian Socialism อาร์โนลด์ ได้ ทำการสืบค้นถึงแรงจูงใจของมาร์กซ์ในการวิพากษ์วิจารณ์ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เขาพบว่า ตามทัศนะ ของมาร์กซ์ ข้อบกพร่องที่สำคัญที่สุดของสังคมนิยม ก็คือ ปัญหาเรื่องความแปลกแยก อันแฝงไว้ด้วย ปัญหาเรื่องการขูดรีด และปัญหาอื่น ๆ ต้นตอของปัญหาทั้งหมดนี้ ก็คือ การที่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็น ระบบของการผลิตสินค้าเพื่อขาย และถ้าระบบสังคมนิยมเป็นระบบซึ่งสามารถกำจัดปัญหาความแปลกแยก ได้อย่างแท้จริง นั่นก็หมายความว่า ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมจะต้องเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีการ ผลิตสินค้าเพื่อขาย (ผลิตสินค้าเพื่อตลาด) ซึ่งเป็นการบัง โดยนัยถึงการนำเอาระบบการวางแผนจากส่วน กลางมาใช้แทนระบบตลาดนั่นเอง

อาร์โนลด์ กล่าวว่า ปัญหาเรื่องความแปลกแยกตามทัศนะของมาร์กซ์เป็นปัญหาที่จำเป็นอย่างยิ่ง ของสังคมนิยม ๆ ก็ตามที่ถูกรอบงำด้วยระบบการผลิตซึ่งเป็นการผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาด เพราะใน การผลิตสินค้าที่มันแฝงไว้ซึ่งความแปลกแยกไม่รูปแบบใดก็รูปแบบหนึ่งอยู่แล้ว

ในระบบการผลิตสินค้าเพื่อขายทำให้แรงงานรูปธรรมกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีตัวตน เมื่อมันอยู่ใน รูปของ ค่าแลกเปลี่ยน นี่คือการสูญเสียของคนงาน เนื่องจากการควบคุมจัดการกับผลผลิตของแรง งานไม่ได้อยู่ในอำนาจของเขาอีกต่อไป แต่กลับไปอยู่ในอำนาจของคนอื่น และก็จะผ่านไปสู่อีกคนอื่นอีก โดย ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนที่ใช้ระบบตลาด แม้ว่าคนงานจะเป็นผู้ซึ่งมีกรรมสิทธิ์และควบคุมปัจจัยการผลิต ในระบบของการผลิตเพื่อเป็นสินค้า พวกเขา ก็ยังคงไม่สามารถควบคุมหรือจัดการกับผลผลิตจากแรงงาน ของเขา ในการดำเนินงานของระบบการแลกเปลี่ยนได้

นอกจากนี้ การผลิตสินค้ายังเป็นกิจกรรมที่แปลกแยก ทั้งนี้เพราะกิจกรรมดังกล่าวโดยเนื้อแท้

ของมันแล้ว ไม่ได้เป็นกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ แต่กิจกรรมดังกล่าวเป็นเพียงแค่วิธีการในการสนองความต้องการที่อยู่นอกเหนือจากตัวมันเอง ทั้งนี้เพราะงานตามทัศนะของมาร์กซ์เป็นงานซึ่งเต็มไปด้วยการสร้างสรรค์ และเพื่อสนองความต้องการซึ่งแรงงานสามารถทำหน้าที่ และบรรลุวัตถุประสงค์ทางธรรมชาติของแรงงานเองได้ แต่ในการผลิตสินค้า มนุษย์ได้ทำการผลิตเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการดังกล่าว เป้าหมายของการผลิต คือ มูลค่าการแลกเปลี่ยน แรงงานจึงเป็นเพียงมรรควิธีไปสู่เป้าหมายบางอย่างแรงงานไม่ได้เป็นเป้าหมายในตัวของมันเอง

ความแปลกแยกภายใต้การผลิตเพื่อการค้า ยังแสดงให้เห็นถึงมิติของสังคมอันเต็มไปด้วยความแปลกแยกที่แยกมนุษย์ออกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพราะภายใต้ระบบของการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยน แต่ละคนในสังคมจะมองผลผลิตของตนเองเป็นเพียงแค่สิ่งซึ่งแสดงออกถึง ผลประโยชน์ส่วนตัว และก็มองว่าผลผลิตของคนอื่นว่าเป็นการแสดงออกถึงผลประโยชน์ส่วนตัวของคนเหล่านั้น การแลกเปลี่ยนของคนในสังคมจึงดำเนินไปบนสมมติฐานที่ว่า ความต้องการของคนอื่นหรือความจำเป็นของคนอื่น เป็นเครื่องมือที่เราใช้ในการสนองความปรารถนาที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของเรา ดังนั้น ภายใต้ระบบการผลิตเพื่อเป็นสินค้าที่มีการแข่งขันหรือพลังตลาด (market forces) เป็นตัวกำหนดโครงสร้างของการผลิต ผู้ผลิตจะทำการผลิตก็ต่อเมื่อสินค้านั้นสามารถทำกำไรให้แก่ผู้ผลิตเท่านั้น ร้านค้า หรือกิจการที่ทำการผลิตแล้วได้ผลกำไรเท่านั้นที่สามารถอยู่รอดได้ และทราบเท่าที่จุดประสงค์ของการผลิตคือ การผลิตเพื่อค่าของการแลกเปลี่ยนในตลาด ตรานั้นพลังการแข่งขันก็จะสนับสนุนปัจเจกชนหรือบางร้านค้าเหนือรายอื่น ๆ

การแข่งขันในระบบการผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาดที่กล่าวมานั้น ยังทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญตามมา อีกปัญหาหนึ่ง นั่นคือ ปัญหาของการแบ่งแยกชนชั้น อาร์โนลเชื่อว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นแรงจูงใจอีกอันหนึ่งที่ทำให้มาร์กซ์เชื่อว่า การผลิตสินค้าเพื่อขายไม่สามารถเป็นลักษณะหนึ่งของสังคมที่ใช้ระบบสังคมนิยมได้ เพราะตามทัศนะของอาร์โนลแล้ว การอธิบายถึงสมมติฐานของโครงสร้างทางชนชั้นในระบบทุนนิยมตามทัศนะของมาร์กซ์เป็นกิจอันเป็นเหตุเป็นผลสำคัญที่สืบเนื่องมาจากการผลิตสินค้าเพื่อขาย นั่นคือ เมื่อผลิตผลถูกผลิตขึ้นมาเพื่อตลาด หน่วยการผลิตที่มีประสิทธิภาพก็จะได้เปรียบในการแข่งขัน และการสะสมค่าของมูลค่าการแลกเปลี่ยนอันเป็นผลมาจากการประสบความสำเร็จในตลาด ทำให้บุคคลมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้สัดส่วนกับคนอื่น ๆ ในสังคม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การผลิตเพื่อตลาดมีส่วนในการทำให้ผู้ผลิตบางคนมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้เปรียบคู่ต่อสู้คนอื่น ๆ ในตลาด ดังนั้น มันจึงมีเหตุผลพอที่จะเชื่อว่า ในสังคมใดก็ตามที่การผลิตเป็นการผลิตสินค้าเพื่อขาย สังคมนั้นกำลังสนับสนุน หรือเอื้อให้เกิดรูปแบบแห่งสังคมชนชั้นขึ้น การจะกำจัดสังคมแห่งชนชั้นให้หมดไปจำเป็นต้องยกเลิกระบบตลาด

อันเป็นเหตุแห่งการผลิตสินค้าเสียก่อน ซึ่งอาร์โนลเชื่อว่า ถ้าสมมติฐานทั้งหมดที่เขาอ้างถูกต้อง ก็หมายความว่า ระบบเศรษฐกิจที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นของสังคมที่ปราศจากชนชั้น ก็คือ ระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใช้ระบบตลาด

สรุปแล้ว ข้อวิพากษ์ระบบตลาดของอาร์โนล สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

1. ข้อวิพากษ์เรื่องความแปลกแยก กล่าวคือ ระบบตลาดก่อให้เกิดความล้มพันธ์ที่แปลกแยกในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1.1 ระบบตลาดทำให้มนุษย์ไม่สามารถควบคุมจัดการกับผลผลิตจากแรงงานของเขา รวมไปถึงการควบคุมผลโดยรวมของการดำเนินงานของระบบตลาดได้ แม้คนงานจะเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในปัจจุบันการผลิตเองแล้วก็ตาม

1.2 ระบบตลาดทำให้งานการผลิตของมนุษย์กลายเป็นเพียงเครื่องมือ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายอื่น

1.3 ระบบตลาดทำให้มนุษย์มีความล้มพันธ์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน เพราะต่างก็จะมองกันและกันเป็นคู่แข่งที่คอยวิตรอนผลประโยชน์ของตน

2. ข้อวิพากษ์เรื่องรูปแบบของสังคมแห่งชนชั้น กล่าวคือ ระบบตลาดเป็นตัวการที่เอื้อให้เกิดโครงสร้างทางชนชั้นชั้นในสังคม

ข้อวิพากษ์เรื่องความแปลกแยกของอาร์โนลในประเด็นแรก อ้างว่า ระบบตลาดก่อให้เกิดความแปลกแยกโดยกลไกตลาดอันเป็นสิ่งซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นมา แต่ในที่สุดกลับมามีอำนาจเหนือ กลายเป็นสิ่งที่ควบคุมมนุษย์ทำให้มนุษย์รู้สึกว่ ตนเองไร้อำนาจ และไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต พลังอำนาจของระบบตลาดนี้จะเป็นตัวการที่แยกมนุษย์ออกจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม ไม่ว่าจะเป็วัตถุ กระบวนการผลิต หรือมนุษย์ด้วยกันนั้น ดูเหมือนว่าในประเด็นนี้ อาร์โนลกำลังเข้าใจผิด และสับสนในความหมายของความแปลกแยกที่มาร์กซให้ การที่มาร์กซกล่าวถึง ความแปลกแยกที่เกิดจาก การที่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นกลับมามีอำนาจเหนือเขา ควบคุมเขา และลดคุณค่าของตัวเขา ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองไร้อำนาจนั้น มาร์กซกำลังต้องการชี้ให้เห็นว่า จริง ๆ แล้วพลังอำนาจที่เป็นตัวการแยกมนุษย์ออกจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมวัตถุ กระบวนการผลิต และมนุษย์ด้วยกัน เป็นพลังอำนาจของความล้มพันธ์ เรื่องการมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในปัจจุบันการผลิต หากใช้พลังอำนาจของระบบตลาดตามที่อาร์โนลเข้าใจแต่อย่างใด การที่ในระบบทุนนิยมใช้การดำเนินงานโดยระบบตลาดควบคุมไปกับการอนุญาตให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ในปัจจุบันการผลิต ทำให้เกิดความสับสนว่ อะไรกันแน่ที่เป็นมูลเหตุที่แท้จริงของปัญหาความแปลกแยกในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น อาร์โนลเข้าใจว่าระบบตลาดเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของปัญหานั้น เป็นการมองประเด็นปัญหา

อย่างผิวเผินเท่านั้น จริงอยู่เมื่อระบบตลาดดำเนินงานร่วมกับการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวและปัจจัยอื่น ๆ จะก่อให้เกิดความแปลกแยก และความแปลกแยกนี้ส่วนหนึ่งก็เกิดจากระบบตลาดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ระบบตลาดเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของปัญหา ตลาดเป็นเพียงมูลเหตุรอง ๆ ลงมา ถ้ายุติการครอบครองปัจจัยการผลิตส่วนตัวของนายทุนได้ ดังที่อาร์โนลด์อ้าง คือ การให้คนงานมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตแทน ความแปลกแยกที่เกิดจากมูลเหตุรอง ๆ นี้ ก็อาจไม่เกิดขึ้น ตลาดไม่ใช่ระบบทุนนิยม ตลาดเป็นเพียงวิถีทางที่เอื้อให้ระบบทุนนิยมดำเนินไปได้เท่านั้น มูลเหตุที่แท้จริงและเป็นมูลเหตุเบื้องต้นของการก่อรูปความสัมพันธ์ที่แปลกแยกนั้น อยู่ที่ "ความสัมพันธ์ในทรัพย์สินส่วนตัว" ความแปลกแยกของระบบทุนนิยม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการอะไรเกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนโดยกลไกตลาด ความแปลกแยกมันเกิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้ว มันเริ่มตั้งแต่เมื่อมีเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว เพราะความสัมพันธ์ในเรื่องทรัพย์สินนี้ (property relation) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดรายได้ ชนชั้น เป้าหมายและความสัมพันธ์อื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจและสังคม การมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในทรัพย์สินนี้เองที่เป็นพลังที่แยกมนุษย์ออกจากส่วนต่าง ๆ ของสังคม เมื่อระบบตลาดไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในสังคมแล้วจะอ้างว่าระบบตลาดเป็นตัวการที่กำหนดรูปความสัมพันธ์ที่แปลกแยกได้อย่างไร

ส่วนเรื่องการค้าเนื้องานภายในระบบการแลกเปลี่ยนซึ่งอาร์โนลด์อ้างว่า มนุษย์เราไม่มีสิทธิกำหนดการผลิต หรือจัดการกับผลผลิตของแรงงานของเราได้ เพราะกลไกตลาดจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานดังกล่าว ถ้าพิจารณาโดยรอบคอบแล้วจะพบว่า กลไกตลาดไม่ใช่สถาบันที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือควบคุมมนุษย์ โดยที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมแต่อย่างใด เพราะแท้จริงแล้ว กลไกตลาดเองก็อาศัยเจตจำนงของคนโดยรวมในสังคม (collective will) เป็นตัวกำหนดการค้าเนื้องาน ซึ่งเราแต่ละคนก็นับเป็นหนึ่งในเจตจำนงโดยรวมของสังคมนั้น ดังที่มาร์กซกล่าวไว้เกี่ยวกับกลไกการแลกเปลี่ยนว่า เป็นกลไกที่บอกโดยนัยถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งหมด โดยแรงยึดระหว่างอุปสงค์และอุปทานทั้งหมดทำให้เกิดการประสานกันทางสังคมโดยเชื่อมปัจเจกชนเข้าด้วยกัน โดยความพึงพอใจของผู้บริโภคที่จะกินจะใช้สิ่งของต่าง ๆ ย่อมเป็นตัวกำหนดการจัดสรรทรัพยากรไปใช้ในการผลิตสิ่งของต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการ และความพอใจของผู้บริโภค ไม่มีผู้ใดสามารถกำหนดการจัดสรรทรัพยากรได้ การจัดสรรนี้จะเป็นไปตามอธิปไตยของผู้บริโภค คือ ผู้บริโภคจะเป็นอำนาจในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร เพื่อใคร ในปริมาณเท่าไร โดยผู้บริโภคจะแสดงถึงความพึงพอใจของตนออกมาในตลาดในรูปของความต้องการซื้อหรืออุปสงค์ ส่วนผู้ผลิต ก็สนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคในรูปของความต้องการเสนอขาย หรืออุปทาน ดังนั้นมนุษย์เราแต่ละคนในสังคม จึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานกำหนดการผลิตของกลไกตลาด แต่การที่ปัจเจกชนไม่สามารถเข้าไปกำหนดหรือบังคับให้การดำเนินงานในระบบตลาด เป็นไปตามความต้องการของตนได้นั้น เป็นกลไกที่ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ อันเนื่องมาจากการมีอำนาจเหนือของบุคคล หรือกลุ่มคน ซึ่งจะทำให้ระบบตลาดไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเสรี และเป็นธรรม เช่น ปัญหาเรื่องการผูกขาด เป็นต้น

เมื่อพูดถึงระบบตลาดแน่นอนว่ามันบ่งนัยถึงการไม่สามารถควบคุมผลโดยรวมที่เกิดขึ้นได้ นั่นคือ ผลลัพธ์จำเพาะ (particular outcomes) ที่เกิดขึ้นในระบบตลาด ไม่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า อย่างไรก็ตาม เรายังคงสามารถวางแผนโดยรวมของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ระบบตลาดนี้ได้ เช่น การกำหนดรูปแบบของการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยการจัดสรรไว้ในรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อป้องกันปัญหาอันจะทำให้ระบบตลาดไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเสรี และเป็นธรรม การใช้ระบบตลาดก็เป็นเหมือนกับการที่เราจัดตั้งกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งขึ้นมา และกิจกรรมดังกล่าวจะนำไปสู่ผลที่เราไม่คาดคิดมาก่อน ธรรมชาติของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างที่เราไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้าก็เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้น มันจึงมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าใจการดำเนินการในกิจกรรมดังกล่าวว่าเป็นการดำเนินการที่มีการคิดและกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์เฉพาะไว้ก่อนแล้ว แต่ในเรื่องผลของสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา ย่อมเป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะวางแผนล่วงหน้าได้เพราะลักษณะธรรมชาติของระบบตลาด กลไกตลาด จะดำเนินงานไปอย่างเสรี ไม่มีแผนใด ๆ มาบังคับ ไม่มีปัจเจกชนคนใดเข้าไปมีส่วนในการบงการให้ดำเนินไปตามความต้องการได้ และไม่มีใครสามารถกำหนดผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโดยรวมได้ และแม้ว่าเราจะไม่สามารถควบคุมผลโดยรวมที่จะเกิดขึ้นในระบบตลาดได้ แต่ข้อมูลการเคลื่อนไหวของอุปสงค์อุปทานในตลาดสินค้า-บริการ ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยลดความไม่แน่นอนและการเสี่ยง สร้างโอกาสให้การปรับตัวสามารถดำเนินไปได้โดยลดความล่าช้าในการปรับตัว ลดความผันผวนทางเศรษฐกิจ ทำให้การจัดสรรทรัพยากรดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสถานการณ์ กลไกตลาดจึงจำเป็นสำหรับความต่อเนื่องของการตรวจสอบและทบทวนความเป็นจริงกับการแก้ไขข้อบกพร่องของการตัดสินใจในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจ

ข้อวิพากษ์ระบบตลาด เรื่องความแปลกแยกในประเด็นที่สองของอาร์โนลด์นั้น ถ้าพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจะพบว่า ถ้าเราสามารถขจัดปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตได้โดยการให้คนงานเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตแทนที่จะเป็นนายทุนตามที่อาร์โนลด์อ้างได้จริง ลักษณะความแปลกแยกที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ก็จะไม่ปรากฏในที่อื่นอีกต่อไปเพราะเมื่อแรงงานเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต คนงานก็ไม่ต้องอาศัยนายทุนเพื่อทำการผลิตอย่างแต่ก่อน ความสัมพันธ์ของการจ้างแรงงานระหว่างนายทุนกับคนงานก็หมดไป กำลังแรงงานไม่ได้ถูกขายหรือถูกลดค่าให้กลายเป็นเพียงแค่สินค้า แรงงานก็สามารถ

ทำการผลิตได้อย่างมีจิตสำนึกเสรี และสามารถแสดงความเห็นมนุษย์ออกมาได้จากการใช้แรงงานของตนเอง งานการผลิตไม่ได้เป็นกิจกรรมที่บีบบังคับ แต่กลับกลายเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งตอบสนองความต้องการของแรงงานผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และแสดงออกซึ่งความเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์โดยรวมได้

การจะกำจัดความแปลกแยกให้หมดไป นอกจากจะต้องยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวในปัจจัยการผลิตแล้ว ยังต้องทำการยึดอำนาจให้เป็นอำนาจของสังคม เมื่ออำนาจเป็นของสังคม แรงงานจึงจะสามารถควบคุมการผลิต และจัดการกับผลผลิตได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในระบบตลาดนั้น กลไกตลาดก็เป็นการแสดงถึงอำนาจของสังคมโดยรวมในลักษณะหนึ่ง โดยเจตจำนงโดยรวมของคนในสังคมจะแสดงออกมาในรูปของอุปสงค์ในตลาด ทำให้สามารถกำหนดการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สนองตอบความต้องการของทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยรวมได้ ในลักษณะนี้งานก็กลายเป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อชีวิตมนุษย์มากขึ้น เพราะงานเป็นสิ่งที่สนองความต้องการของคนในสังคม ซึ่งเราเองก็นับเป็นหนึ่งในผู้คนของสังคมนั้น เพราะฉะนั้นงานจึงเป็นงานที่สนองตอบความต้องการของเราเองด้วยเช่นกัน งานไม่ได้เป็นสิ่งที่สนองความต้องการของคนอื่นอีกต่อไป ซึ่งในที่นี้ หมายถึงคนที่มีอำนาจในกลไก ในระบบทุนนิยม ก็คือ นายทุน แต่ในระบบตลาด งานจะสนองความต้องการของแรงงานโดยรวม โดยมีสมาชิกของสังคมแต่ละคนเป็นผู้กำหนดร่วมกันในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร ผลิตเพื่อใคร ซึ่งกลไกตลาดจะกำหนดการผลิตตามข้อมูลที่มีอยู่

ข้อวิพากษ์ระบบตลาดในประเด็นที่สาม ที่อาร์โนลด์อ้างถึง ก็คือ ตลาด เป็นตัวทำลายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เพราะในระบบตลาดอันเป็นระบบของการผลิตสินค้าเพื่อขาย คนในสังคมต่างมองผลผลิตของตนเองเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลประโยชน์ส่วนตัวของตนเอง และมองผลผลิตของคนอื่นว่าเป็นการแสดงผลออกถึงผลประโยชน์ส่วนตัวของคนเหล่านั้นเช่นกัน ต่างคนจึงต่างแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเพียงฝ่ายเดียว เมื่อพิจารณาแล้ว จะพบว่า ประเด็นสำคัญของการโจมตีระบบตลาดในที่นี้ ก็คือ การเชื่อว่าการแข่งขันในตลาดเป็นตัวกระตุ้นให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (self-interest) ซึ่งเป็นการบังโดยนัยถึง ตลาด ทำให้คนเห็นแก่ตัว โลก อันเป็นลักษณะสำคัญที่ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และลักษณะความเห็นแก่ตัว ความโลภ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งไม่ดี เมื่อระบบตลาดเป็นการทำให้เกิดลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ มันก็บ่งว่า ระบบตลาด เป็นสิ่งไม่ดีไม่ควรมีอยู่ในสังคม

อันที่จริงแล้ว การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในระบบตลาดก็ใช่ว่าจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีแต่อย่างใด เพราะมันมีความเป็นไปได้ที่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับ ความเห็นแก่ตัว และความโลภ ตัวอย่างเช่น เมื่อเรากินมากเท่าที่ เราสามารถจะกินได้ และยิ่งกินมากขึ้นไปอีกเมื่อไม่มีคนอื่นต้องการกินในส่วนนี้ ลักษณะนี้เรียกว่า โลก โดยที่ไม่ได้เห็นแก่ตัว แต่ถ้าในกรณีที่เราหิวมาก เรา

จึงกินโดยไม่แบ่งให้คนอื่นที่เขาหิวมากพอ ๆ กับเราเลย ลักษณะนี้เรียก เห็นแก่ตัว โดยที่ไม่ได้โลก และถ้าเราพยายามควบคุมน้ำหนัก โดยลดอาหารเพื่อสุขภาพของเราเอง ลักษณะนี้เรียก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน โดยที่ไม่ได้เห็นแก่ตัวหรือโลกแต่อย่างใด การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ความเห็นแก่ตัว และความโลภ จึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ลักษณะทั้งสามลักษณะนี้ต่างก็เชื่อมโยงและคาบเกี่ยวกันอยู่ ดังนั้น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจก็อาจกลายเป็นความเห็นแก่ตัวได้ เมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับความรู้ และการไปรื้อถอนประโยชน์ของคนอื่น และถ้าเป็นไปตามลักษณะนี้มาก ๆ เข้า การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนก็อาจกลายเป็นความโลภได้เช่นกัน ดังนั้น การกล่าววาระบบตลาดกระตุ้นให้เกิดการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จึงโยงไปถึงความเชื่อที่ว่า ระบบตลาดเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเห็นแก่ตัว และความโลภ ได้ด้วยเช่นกัน ในกรณีที่ความเห็นแก่ตัว และความโลภเป็นประโยชน์ส่วนตนของเรา โดยสรุปแล้ว การดำเนินงานด้วยการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในระบบเศรษฐกิจมันมีความเป็นไปได้ทั้งสองทาง นั่นคือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนโดยที่ไม่เห็นแก่ตัวและไม่โลภ และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน โดยที่เห็นแก่ตัวและโลภ

เมื่อมีความเป็นไปได้ในประเด็นแรกที่ว่า การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ความเห็นแก่ตัวและความโลภ สามารถแยกออกจากกันได้ ระบบตลาดที่ดำเนินงานด้วยการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนก็ไม่จำเป็นต้องเป็นระบบตลาดที่มีลักษณะของความเห็นแก่ตัว และความโลภแต่อย่างใด ดังเช่นที่ ดอน ล็อค (Don Locke) ทำการสืบค้นความเป็นไปได้ว่าระบบตลาดเป็นตัวการที่สนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัวและความโลภจริงหรือไม่ ถ้าใช่ แล้วตลาดเกี่ยวเนื่องกับการสนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัวและความโลภในลักษณะใดบ้าง ในที่นี้ ล็อค เสนอแนะถึงความเป็นไปได้ของลักษณะดังกล่าว 3 ทางด้วยกัน คือ

1. ระบบตลาด สันนิษฐานถึง (assume) ความเห็นแก่ตัว และความโลภ
2. ระบบตลาด ขึ้นอยู่กับ (rely on) ความเห็นแก่ตัว และความโลภ
3. ระบบตลาด ตอบแทน (reward) ความเห็นแก่ตัว และความโลภ

ในลักษณะแรกที่เป็นไปได้ก็คือ ระบบตลาด สันนิษฐานถึงความเห็นแก่ตัวและความโลภ นั่นคือการถือเอาว่า มนุษย์โดยธรรมชาตินั้นเป็นคนเห็นแก่ตัวและโลภ ดังนั้น เมื่อเขาสร้างระบบเศรษฐกิจขึ้นมา เขาก็จะสร้างขึ้นมาบนสมมติฐานของความเห็นแก่ตัวและความโลภตามไปด้วย เมื่อธรรมชาติของมนุษย์กับสถาบันทางเศรษฐกิจที่เขาสร้างขึ้นมาคือ ตลาด วางอยู่บนสมมติฐานเดียวกัน การดำเนินงานทางเศรษฐกิจดังกล่าว ก็จะสามารถลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ถ้าธรรมชาติของมนุษย์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น คือ ไม่ได้เห็นแก่ตัวและโลภ นั่นบ่งว่า ตลาดจะไม่สามารถดำเนินงานตามหน้าที่ได้ หรือทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็นเช่นนั้นหรือ ล็อค สงสัยว่า จริง ๆ แล้ว ตลาดจำเป็นต้องสันนิษฐานว่า มนุษย์เห็นแก่ตัวและโลภจริง

หรือในทัศนะเขาเหตุผลเดียวที่เขาเข้าใจว่า ทำไมตลาดต้องการที่จะสนับสนุนถึงความเห็นแก่ตัว และความโลภน่าจะเป็นเหตุผลที่ว่าระบบเศรษฐกิจที่ใช้ตลาดต้องอาศัยความเห็นแก่ตัว และความโลภในการดำเนินงาน ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว ระบบตลาดจะไม่สามารถทำหน้าที่ที่เหมาะสมได้มากกว่า ดังนั้น ผู้ดำเนินงานในระบบตลาดก็ไม่น่าที่จะมีพันธะใด ๆ ในการสนับสนุนถึงความเห็นแก่ตัวและความโลภ

ถ้าเช่นนั้นก็ดูเหมือนว่าระบบตลาดน่าจะขึ้นอยู่กับความเห็นแก่ตัวและความโลภมากกว่า ดังนั้นไม่ว่าตลาดจะสนับสนุนถึงลักษณะดังกล่าวหรือไม่ นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ประเด็นสำคัญตรงนี้คือ ไม่ว่ามนุษย์จะโลภหรือไม่ก็ตาม ระบบตลาดก็ต้องทำให้พวกเขาเห็นแก่ตัวและโลภ เพื่อที่ว่าระบบตลาดจะสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเป็นผล อย่างไรก็ตาม ลีลเองก็ไม่แน่ใจว่าการอ้างดังกล่าวจริงหรือไม่เช่นกัน เพราะการประสบผลสำเร็จในระบบตลาดนั้น ขึ้นอยู่กับมนุษย์ทั้งในนามของผู้ขายและผู้ซื้อ ซึ่งเต็มใจที่จะกระตุ้นให้เกิดการต่อรองที่เป็นไปได้และนั่นดูเหมือนว่าเราจะต้อง โลกและเห็นแก่ตัว เพื่อแสดงถึงความต้องการของผู้ขายในการขายแพงและความต้องการของผู้ซื้อในการซื้อถูก แต่ถ้าสมมติว่าผู้ทำการค้าในตลาดถูกกระตุ้นโดยความต้องการอื่นนอกเหนือจากความเป็นไปได้ในการต่อรองที่บ่งชี้ถึงความเห็นแก่ตัวและความโลภ เช่น ถ้าผู้ซื้อส่งสารผู้ขายและซื้อของจากผู้ขายคนนั้นด้วยราคาที่สูงกว่า ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเขาสามารถจะซื้อของอย่างเดียวกันนี้ได้ในราคาที่ถูกลงกว่าจากที่อื่น หรือถ้าผู้ขายขึ้นชมหรือนับถือผู้ซื้อคนหนึ่งแล้วยินดีที่จะขายของให้ในราคาที่ถูกลงทั้งที่เขารู้ว่าเขาสามารถขายของสิ่งเดียวกันนี้ได้ในราคาที่มากกว่า ถ้าเขาขายให้กับคนอื่น นี่หมายความว่า ตลาดทำงานไม่ประสบผลเช่นนั้นหรือ จริง ๆ แล้วการที่ตลาดจะทำงานได้อย่างประสบผลหรือไม่ มันขึ้นอยู่กับว่า เราต้องการให้ตลาดทำอะไรมากกว่า แน่แน่นอนว่าตลาดถูกกระตุ้นโดยความต้องการซื้อและความต้องการขาย แต่ความต้องการซื้อและความต้องการขายในที่นี้ไม่ได้ถูกรอบงำโดยการพิจารณาในเรื่องทางการเงินเพียงอย่างเดียว

ถ้าเช่นนั้นก็เหลือลักษณะสุดท้ายเพียงอย่างเดียว นั่นคือ ระบบตลาดจะตอบแทนความเห็นแก่ตัวและความโลภ คือ บุคคลจะประสบผลสำเร็จจากการดำเนินงานในตลาด ถ้าเขาเห็นแก่ตัวและโลภ แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่อย่างนั้นแน่นอน แม้โดยพื้นฐานแล้ว ผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดจะถูกกระตุ้นด้วยความเห็นแก่ตัวและความโลภ แต่มันก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นเสมอไป ไม่ว่าจะอะไรจะเป็นแรงกระตุ้นของผู้ซื้อและผู้ขาย ตลาดก็จะตอบแทนพวกเขาเหมือน ๆ กัน ทรายเท่าที่เขาคจัดหาผลิตผลที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ในราคาที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เช่นกันมาดำเนินงานในระบบตลาด จริง ๆ แล้วระบบตลาดสามารถลงโทษความเห็นแก่ตัวและความโลภได้พอ ๆ กับที่สามารถตอบแทนแรงกระตุ้นอื่น ๆ ในตลาด ดังนั้นการให้ผลตอบแทนของระบบตลาด ตลาดจะไม่ใส่ใจในแรงกระตุ้นทุกชนิด ไม่ว่าจะเห็นแก่ตัว ความโลภ ความรัก ความกลัว หรือความหวังก็ตาม

เมื่อประโยชน์ส่วนตนสามารถแยกออกจากความเห็นแก่ตัว และความโลภได้ และเมื่อระบบตลาดไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัวและความโลภดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น แม้ว่าการแข่งขันในระบบตลาดจะกระตุ้นให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนตามที่อาร์โนลด์กล่าวอ้างจริง เพราะการจะมาอ้างว่า การแข่งขันในตลาดเป็นการแข่งขันเพื่อประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่งดูเหมือนว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับกันนัก จะเป็นไปได้อย่างไรที่ในการแข่งขันผู้แข่งขันต่างฝ่ายต่างจะพยายามกันอย่างเต็มที่เพื่อประโยชน์ของฝ่ายตรงข้าม แต่นั่นก็ไม่ได้้นำเราไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ระบบตลาดเป็นสิ่งชั่วร้ายและไม่ควรมีอยู่ตามที่อาร์โนลด์อ้าง การที่การแข่งขันในตลาดเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตนซึ่งคาบเกี่ยวกับความเห็นแก่ตัวและความโลภนี้ นำไปสู่การอ้างเหตุผลว่า

ตลาด ต้องการ การแข่งขัน

การแข่งขัน เกี่ยวข้องกับ ความเห็นแก่ตัว และความโลภ

ความเห็นแก่ตัว และความโลภ เป็นสิ่งชั่วร้าย

ทำให้สรุปได้ว่า ตลาด เป็นสิ่งชั่วร้าย

ถ้าการพิสูจน์นี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ก็แสดงว่า ไม่ใช่แค่ระบบตลาดเท่านั้นที่เป็นสิ่งชั่วร้าย ทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวกับการแข่งขันย่อมเป็นสิ่งชั่วร้ายทั้งสิ้น การแข่งฟุตบอล เทนนิส ชกมวย ฯลฯ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งชั่วร้ายทั้งนั้น ไม่ใช่เพียงเพราะมันเป็นเกมส์การแข่งขัน แต่เพราะมันเกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัวและความโลภ แต่ในความเป็นจริงแล้วมันไม่เป็นเช่นนั้น เพราะการแข่งขันในเกมส์ เราจะไม่เรียกการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของเราว่า ความเห็นแก่ตัวและความโลภ เราจะใช้คำว่า เห็นแก่ตัวและโลภ ก็ต่อเมื่อเราคิดว่ามันผิดหรือเลวเท่านั้น และในเกมส์การแข่งขัน เราก็มองว่ามันผิดหรือเลวแต่อย่างไร ถ้าเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่าในเกมส์การแข่งขัน เราไม่คิดว่า มันเป็นการเห็นแก่ตัวหรือโลภ แล้วทำไมเราจึงนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้กับการแข่งขันในระบบตลาด ในเมื่อระบบตลาดก็เป็นชนิดหนึ่งของเกมส์การแข่งขัน อันเปรียบได้กับ การชกมวย เมื่อเสียงระฆังดังขึ้น เราก็มองให้คู่แข่งของเราเจ็บตัวบ้างเป็นธรรมดา แล้วเมื่อการแข่งขันในตลาดเริ่มขึ้น เราก็มองได้เปรียบคู่แข่งคนอื่น ๆ ของเราบ้าง แล้วมันจะต่างกันตรงไหน (Locke, 1990: 33-44)

ในประเด็นเรื่อง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนที่เกี่ยวกับความเห็นแก่ตัว และความโลภ รวมทั้งที่ไม่เกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัว และความโลภเลย ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ว่า การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในระบบตลาด ไม่ได้เป็นปัจจัยนำไปสู่ข้อสรุปของการยุติระบบตลาด ตามที่อาร์โนลด์กล่าวอ้างแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันในที่นี้ ก็คือ การแข่งขันกับความเป็นส่วนรวมจะสามารถดำเนินไปด้วยกันได้ได้อย่างไร

เพราะโดยทั่วไปแล้ว การแข่งขันกับการร่วมมือกันเพื่อความเป็นส่วนรวมดูเหมือนจะไปด้วยกันไม่ได้อย่างสิ้นเชิง

ต้นกำเนิดสำคัญของการแข่งขัน ก็คือ ความไม่เพียงพอ (scarcity) ถ้าเรามีสิ่งซึ่งเพียงพอสำหรับทุกคน ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่มนุษย์ต้องทำการแข่งขันกัน ทรายที่สังคมอยู่ในสภาวะของความไม่เพียงพอในการสนองความต้องการของสมาชิก ทรายนั้นการแข่งขันก็เป็นสิ่งเลี่ยงไม่ได้ และทรายเท่าที่เรามีทุกสิ่งเพียงพอสำหรับทุกคน ทรายนั้นเราก็ไม่ต้องการระบบตลาดแต่อย่างใด เพราะเราสามารถได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการมาอย่างง่าย ๆ แต่ถ้าเรามีสิ่งซึ่งสนองความต้องการของผู้บริโภคในจำนวนน้อยระบบตลาดก็จะมีกลไกสำหรับการจัดสรรสิ่งเหล่านี้โดยดำเนินไปตามกฎของอุปสงค์และอุปทาน ตลาดจึงเป็นหนทางของการแข่งขันเพื่อจัดการกับทรัพยากรที่มีไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่า การมีทรัพยากรไม่เพียงพอ เป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในชีวิตมนุษย์เรา เพราะไม่ใช่ทุกคนจะสามารถมีทุกสิ่งที่ตนต้องการ จริง ๆ แล้วไม่มีใครเสียเลยด้วยซ้ำที่สามารถมีทุกสิ่งที่ตนต้องการ ทางเลือกในการจัดสรรและจัดการกับปัญหาเรื่องความไม่เพียงพอนี้ ก็อาจจะใช้การร่วมมือกันหรือพยายามหาทางที่ยุติธรรม และเป็นเกณฑ์การตัดสินใจที่เป็นที่ยอมรับกันในการจัดสรรทรัพยากร และการใช้ระบบตลาดก็เป็นทางเลือกหนึ่งเช่นเดียวกัน แม้ตลาดจะไม่ใช้หนทางเดียวของการจัดสรรทรัพยากร แต่ระบบตลาดก็เป็นวิถีทางที่มีประสิทธิภาพทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการแข่งขันที่เปิดโอกาส และให้เสรีภาพแก่ทุก ๆ คนในการพยายามกันอย่างเต็มที่เพื่อให้ตนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

การร่วมมือกันที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่คนในสังคมโดยรวมมากที่สุดก็คือ การแข่งขันกันดำเนินงานอย่างเต็มที่ การแข่งขันกันในระบบตลาดนี้ จะทำให้เกิดการผลิต และการกระจายที่สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคามพึงพอใจของคนในสังคมส่วนรวม ได้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพหรือบริการ ตามการปรับเปลี่ยนของอุปสงค์และอุปทานในตลาดซึ่งเป็นดัชนีสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่แท้จริงของคนในสังคม ทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานของตนตลอดเวลาให้สอดคล้องกับความต้องการในขณะนั้น ในขณะที่การขาดการแข่งขันจะทำให้เกิดปัญหาการผูกขาดของผู้ประกอบการผลิต คือ ทำให้ผู้ขายสินค้าเล่นตัว และสร้างตลาดของผู้ขายขึ้นมา ทำให้ประชาชนทั่วไปเดือดร้อน นอกจากนี้ คุณภาพและบริการโดยทั่วไปของระบบเศรษฐกิจที่ขาดการแข่งขันจะค่อนข้างต่ำเพราะขาดแรงจูงใจในการผลิต และการให้บริการ ระบบตลาดจึงเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่เรารู้ในการสนองความต้องการของคนในสังคม โดยให้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ในราคาที่ต่ำที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เช่นกัน

การเข้าใจผิดว่า การแข่งขันและการร่วมมือกันของสังคมส่วนรวมไม่สามารถไปด้วยกันได้

เกิดจากความเข้าใจว่าลักษณะความสัมพันธ์ทั่ว ๆ ไป ของการเป็นสังคมส่วนรวมว่ามีลักษณะของสังคมแบบสังคมนิยมดั้งเดิมคือเป็นสังคมของการแสดงออกถึงความรู้สึกโดยธรรมชาติของคนในสังคมโดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นภาพสะท้อนของการมีส่วนร่วม ซึ่งแน่นอนว่าบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมย่อมร่วมมือกัน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า เราจำเป็นต้องตัดความเป็นไปได้ในกรณีที่คนในสังคมอาจมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันในลักษณะอื่น ๆ เช่น ในลักษณะของการเป็นคู่แข่งในตลาด เพราะแม้จะเป็นการแข่งขันกัน แต่โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจสังคม อาจจะสร้างลักษณะบางอย่างขึ้นมาเป็นเกณฑ์เพื่อป้องกันปัญหาบางประการที่อาจเกิดขึ้น เช่น การที่สมาชิกของสังคมถูกรุกรานจากปัญหาในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว ทำให้การแข่งขันกันในตลาดสร้างปัญหาให้กับสังคมมากกว่าให้ประโยชน์แก่สังคม เพราะการแข่งขันในลักษณะดังกล่าวจะสร้างทุนให้แก่คนส่วนน้อยของสังคม ในขณะที่คนส่วนใหญ่อยู่อย่างยากแค้น แต่ถ้ายุติกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวในปัจจุบันการผลิต ปัจเจกชนทุกคนก็จะมีทุนเท่า ๆ กัน ซึ่งยืนยันด้วยข้อเรียกร้องสองประการคือ หนึ่ง ทุกองค์กรทางเศรษฐกิจดำเนินการจัดการโดยแรงงานเองและทุกองค์กรนี้จะยืมทุนมาจากสังคม และ สอง สังคมดำเนินการตลาดด้วยระบบการแข่งขัน การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าว ประโยชน์จะเกิดขึ้นแก่สังคมจากการใช้ระบบตลาดที่มีการแข่งขันมากกว่าจะสร้างปัญหา

นอกจากการแข่งขันจะสร้างให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว การแข่งขันยังก่อให้เกิดผลที่ไม่ใช่ผลทางเศรษฐกิจอันเป็นหลักที่สอดคล้องกับแนวความคิดของมาร์กซนั่นคือ การพัฒนาที่เป็นอิสระอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาทำให้แรงงานมีโอกาสหลากหลายในการพัฒนาศักยภาพของตน และยังมีโอกาสหลากหลายในการเลือกงานที่ตนต้องการมากขึ้น ในขณะที่หน่วยการผลิตต้องการแรงงานที่มีประสิทธิภาพสูงเพื่อทำการผลิตแข่งกับหน่วยการผลิตอื่น ๆ คนงานก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ตนเองกลายเป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ และเป็นที่ต้องการโดยทั่วไป ดังนั้น เหตุการณ์ทางสังคม การบริหาร และการจัดการในระบบตลาด ล้วนแต่เป็นสภาวะที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตนเองของปัจเจกชนอย่างเป็นอิสระ ซึ่งมาร์กซเชื่อว่า การพัฒนาที่เป็นอิสระของแต่ละคนเป็นเงื่อนไขของการพัฒนาที่เป็นอิสระของคนทั้งมวล การแข่งขันในระบบตลาดจึงนับได้ว่าเป็นวิถีทางที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นอิสระทั้งต่อปัจเจกชนและมวลมนุษยชาติตามแนวคิดหลักของมาร์กซ แล้วมาร์กซจะปฏิเสธการแข่งขันในระบบตลาดได้อย่างไร

ส่วนในประเด็นสุดท้ายที่อาร์โนลด์เชื่อว่า มาร์กซวิพากษ์วิจารณ์ระบบตลาด ก็เนื่องมาจาก การแข่งขันในระบบตลาดทำให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้น โดยหน่วยที่มีประสิทธิภาพในระบบตลาดจะได้เปรียบในการแข่งขัน และสามารถสะสมมูลค่าการแลกเปลี่ยน อันเป็นผลเนื่องมาจากการประสบความสำเร็จในทางการค้ามากกว่าคนอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าว ทำให้บุคคลมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้

สัดส่วนกับคนอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้น การผลิตเพื่อตลาด จึงมีส่วนในการทำให้ผู้ผลิตบางคนมีอำนาจทางเศรษฐกิจสังคมได้เปรียบคู่ต่อสู้คนอื่น ๆ ในตลาด รูปแบบของสังคมแห่งชนชั้นก็บังเกิดขึ้น อาร์โนลเชื่อว่า มาร์กซต้องการกำจัดสังคมแห่งชนชั้นนี้ให้หมดไป ซึ่งการกำจัดสังคมแห่งชนชั้นนี้จะทำให้เกิดต่อเมื่อยกเลิกระบบตลาด

ในประเด็นดังกล่าวนี้ อาร์โนลกำลังเข้าใจผิดว่าการผลิตสินค้าเพื่อขายโดยการทำการแข่งขันในระบบตลาด เพียงเท่านั้นมันเพียงพอที่จะก่อให้เกิดรูปแบบของสังคมแห่งชนชั้น ซึ่งจริง ๆ แล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่

จริงอยู่ที่การผลิตสินค้าเพื่อขายโดยการแข่งขันกันในระบบตลาด ทำให้เกิดการได้เปรียบ และเสียเปรียบกันอยู่บ้าง แต่การได้เปรียบ และเสียเปรียบกันนั้นก็ไม่ได้นำมาซึ่งการแบ่งแยกกลุ่มคนออกเป็นสองกลุ่มอย่างชัดเจน และยังถ้าปัจจัยการผลิตเป็นของคณงานเองตามที่อาร์โนลอ้างแล้ว ช่องว่างระหว่างผู้ได้เปรียบ และเสียเปรียบในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจในระบบตลาดก็ยังไม่ห่างไกลกันมากนัก และมันก็ไม่มากพอที่จะอ้างว่านั่นเป็นรูปแบบของสังคมที่มีการแบ่งชนชั้น เพราะการแข่งขันในระบบตลาดที่ไม่อิงกับความสัมพันธ์เรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว บุคคลที่ดำเนินงานในระบบตลาดจึงมีแค่สิทธิ์ในการครอบครอง ใช้ และจัดการ กับทุน หรือปัจจัยการผลิต ที่ยืมมาจากตัวแทนของสังคม หรือรัฐ แต่เขาไม่มีสิทธิ์อย่างเต็มที่ในทุน รายได้ หรืออำนาจในการส่งผ่าน เมื่อเขาดำเนินงานในทางเศรษฐกิจในระบบตลาดแล้วเกิดผลพลได้ การผลพลได้ดังกล่าวก็จะไม่ทำให้เขาตกต่ำถึงกับหมดเนื้อหมดตัว ทั้งนี้เพราะทุน หรือปัจจัยการผลิตที่เขามี ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัวของเขา เขาจึงไม่มีอำนาจในการส่งผ่านทุนดังกล่าวไปให้ผู้อื่นได้ ทุนดังกล่าวจึงเป็นทุนที่ยกให้ใครไม่ได้ สูญเสียไม่ได้ สถานการณ์ของการแข่งขันในระบบตลาดจึงไม่เหมือนกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม

การกำเนิดทางชนชั้น เกิดมาจากธาตุแท้ของแบบวิถีการผลิตของระบบทุนนิยมเป็นสำคัญ ในระบบทุนนิยม นอกจากผลิตจะเป็นการผลิตสินค้าเพื่อขายในตลาด โดยมีการแข่งขันกันอย่างเสรีแล้ว ระบบทุนนิยมยังอนุญาตให้ปัจเจกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยเฉพาะกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต เข้ามาประกอบการแข่งขันในตลาดด้วย การอนุญาตให้ปัจเจกชนมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตนี้เองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการแบ่งกลุ่มคนในสังคมออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มคนที่มีปัจจัยการผลิต และกลุ่มคนที่ไม่มีปัจจัยการผลิต และเมื่อกลุ่มคนทั้งสองมาเจอกันในการดำเนินงานทางเศรษฐกิจในตลาด ช่องว่างระหว่างผู้ได้เปรียบ และผู้ที่เสียเปรียบจะมีความห่างไกลกันมากขึ้น ยิ่งในระบบทุนนิยมเป้าหมายของการผลิตอยู่ที่การสะสมทุน ผู้ที่ได้เปรียบในการดำเนินงานก็จะยิ่งหาทางสะสมทุนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการรีดถอนผลประโยชน์ของผู้ที่เสียเปรียบให้ได้มากที่สุด ลักษณะดังกล่าว เป็นการ

เพิ่มช่องว่างระหว่างผู้ที่ได้เปรียบ และผู้ที่เสียเปรียบให้ทวีความห่างไกลกันมากขึ้น ๆ จนเป็นรูปแบบของสังคมแห่งชนชั้นอันประกอบด้วยสองชนชั้น คือ ผู้ที่ได้เปรียบหรือนายทุน และผู้ที่เสียเปรียบหรือคนงาน ที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ในการได้เปรียบ-เสียเปรียบกันในการแข่งขันในตลาด โดยที่ปัจจัยการผลิต เป็นของคนงานเอง โอกาสการแก้ตัวย่อมมีทุกเมื่อ ผู้ที่ได้เปรียบอาจจะกลายเป็นผู้ที่เสียเปรียบในวันไหนก็ได้ ไม่มีใครรู้ ส่วนผู้ที่เสียเปรียบเองก็มีโอกาสที่จะล้มตา อ้าปาก ชัยฐานะของตนเองขึ้นมาได้ไม่วันใดก็วันหนึ่ง การที่บุคคลมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ได้สัดส่วนกับคนอื่น ๆ ในสังคมของการแข่งขันในระบบตลาดดังกล่าว จึงไม่เป็นอำนาจที่ตายตัว ถาวร การเปลี่ยนทางอำนาจระหว่างผู้ที่ได้เปรียบ-เสียเปรียบ สามารถเป็นไปได้ตลอดเวลา

ในทางตรงกันข้าม การมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ได้สัดส่วนกับคนอื่น ๆ ในสังคมในระบบทุนนิยม ที่อนุญาตให้ปัจเจกชนมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตนั้น ทำให้กลุ่มคนที่ไม่มียปัจจัยการผลิตผู้ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เสียเปรียบในสังคม ไม่สามารถเขยิบฐานะของตนได้เลย เพราะคนงานผู้ไม่มีปัจจัยการผลิตย่อมไม่มีทางเลือก ถ้าพวกเขาต้องการมีชีวิตรอด เขาก็จะต้องยอมรับค่าจ้างอันน้อยนิดที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีพเท่านั้นจากการรับจ้างทำงานให้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งค่าจ้างอันน้อยนิดนี้นั้นน้อยมากจนไม่มีวันที่จะทำให้คนงานผู้เสียเปรียบนี้สามารถเขยิบฐานะของตนขึ้นมาได้ การผูกขาดอำนาจทางชนชั้นก็กำเนิดขึ้นทำให้ผู้ที่ได้เปรียบอันเป็นกลุ่มคนที่มีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตมีอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ได้สัดส่วนกับคนอื่น ๆ ในระบบทุนนิยม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย